

PRZEGLĄD

ROLNICZY, HANDLOWY I PRZEMYSŁOWY.

Pismo bezpłatne, wychodzące dwa razy na tydzień

przy

DZIENNIKU WARSZAWSKIM.

N° 52.

WARSZAWA.

NIEDZIELA. — d. 21 Czerwca
3 Lipca 1853 roku.

Łatwe i tanie sposoby wyżywienia się, wrazie wysokich cen pokarmów.

Zebral i spisał J. N. Kurowski.

3. O uprawie roślin, które wcześniej dojrzewając przed żniwami zboża, na pokarm dla ludzi służyć mogą.

(Dalszy ciąg).

4. Ponieważ pchły polne chętniej spożywają jedne rośliny niżli drugie, a szczególnie lubią *sałatę* i *rzerzuchę*, przeto niektórzy gospodarze radzą dwie te rośliny siać wraz z rzepą. Ztąd już i ta jest korzyść, że pchły najprzód rzucają się na swój ulubiony pokarm, a zatem mogą być postrzeżone i środki przeciw nim przedsięwzięte, za nim uszkodzą rzepę.

3. Rzepak letni.

W roku 1846 *pruskie ekonomiczne kolegium rolnictwa w Berlinie*, podało do wiadomości publicznej, co następuje:

„Wrazie niedostatku pożywienia, każdy nowy pokarm nie małej jest wagi. Do liczby tego rodzaju policzyć można młody rzepak. [Roślina ta wegetuje nader szybko i wydaje na wiosnę jarzynę bardzo smaczną, zupełnie do jarmużu podobną. Zasiana na wiosnę w stosownej roli, wprzeciągu 4—6 tygodni, a nawet podczas sprzyjającej pory czasu i wcześniej wydać może znaczną masę smacznego i zdrowego pokarmu. Koszta uprawy są małe, na mor. mag. niewychodzi jak meca nasienia (około 2 garncy na mor. pols.); niemasz zaś gospodarstwa, któreby nieposiadało kawałka ziemi, roślinie tej odpowiedniego. Dla tego usilnie polecamy uprawę tej rośliny, jak można najranniejszą.“

Gdzie się uprawia rzepak zimowy, tém wcześniej jeszcze może dostarczyć pożywienia.

W braku zaś onegoż udać się należy do uprawy rzepaku letniego.

Uprawa tej rośliny, powszechnie jest znaną. Namienimy tylko, iż gdy tu chodzi o posiadanie wczesnego pożywienia dla ludzi, obrać należy pod rzepak grunt ciepły, żyzny o ile podobna z chwastów oczyszczony i jak można najwcześniej nasienie rozsiać.

4. Uprawa jarmużu rannego.

Roślina ta sieje się w rzędy jak można najwcześniej w rolę ogrodową, żyzną, od południa położoną, a od północy osłoniętą drzewami lub budynkami. Skoro wyrosnie do pewnej wysokości, zrżyna się przy samej ziemi i wkrótce bujniej jeszcze wypuszcza. Wciągu lata kilka razy być może zrżynaną.

Pomijamy opis uprawy kapusty, marchwi i t. p., ponieważ powszechnie jest znaną. Na to tylko zwracamy uwagę, iż wszystkich roślin ogrodowych są odmiany *rychlejsze* i *późniejsze*; że chcąc z nich miećżytek wczesny, pierwsze uprawiać należy. Jak np. najrychlejsza kapusta jest tak zwana *Erfurtska* i *Hollenderska*; najrychlejsza marchew pod nazwą *Daucus carota* we wszystkich składach nasion znaną.

Co do uprawy buraków dodać tu wypada, iż chcąc je mieć wcześniej, potrzeba zasiać nasienie na rosadę w inspekcie i gdy rosada osiągnie grubość trzona pióra gęsiego, sadzić ją w rolę pulchną, żyzną i starannie hodować, a mianowicie: jeżeli potrzeba, podlewać dopóki się wegetacja należycie nierozwinie.

4. O używaniu mięsa końskiego które lubo w wielu krajach stanowi obecnie pokarm zdrowy, smaczny, posilny, u nas bądź to z przesądu lub niewiadomości, daremnie jest marnowane.

§ 13. Ogólna uwaga.

Mówić tu będziemy o używaniu na pokarm dla ludzi mięsa końskiego.

Do najdziwaczniejszych, skutkiem długiego czasu, głęboko zakorzenionych przesądów, słusznie można policzyć *wstręt do używania mięsa końskiego*, jaki w krajach europejskich od początku ery chrześcijańskiej powstał i tak mocno się utwierdził. Wprawdzie nie jest on już dziś ogólnie tak wielki, jak był dawniej, owszem w wielu ucywilizowanych krajach powstają obecnie jatki koniny, obok jatek wołowiny, cielęciny i t. p., a gdzie takowe dotąd zaprowadzone nie zostały, to przecież mięso końskie, już nie potajemnie, jak dawniej, lecz publicznie i to na stołach znakomitych osób, dla dania przykładu spożywane bywa, jak to niżej zobaczymy; jednakowoż pokarm ten nie jest jeszcze tak ogólnie zaprowadzony, jakby być winien i jak tego wymaga interes *konsumentów*, interes *rolników*, a nawet *dobro koni*.

Wymaga tego interes *konsumentów*, bo o wiele tańsze mogliby mieć pożywienie.

Wymaga tego interes *rolników*, bo stare, do pracy już niezdatne konie, zamiast oddawać darmo oprawcom lub zostawiać po drogach padłe (a raczej nielitościwie dobijane razami), mogliby podtuczyć i do jatek sprzedawać lub na własną zabić potrzebę.

Wymaga tego nakońcie *dobro tych zwierząt*, bo już nie ginęłyby powolną i najokropniejszą śmiercią jak dotąd; to jest niedobijałaby ich w ciężarach nielitościwa woźnicy ręka, ale raczej po niej jakim wypożyczynku i dobrym karmie, śmierć od razuby ponosiły.

Widząc wstręt tak ogólny do tego pokarmu, sądzićby wypadało, iż na jakowejś naturalnej przyczynie jest ugruntowany, tém bardziej, iż się objawia w krajach, gdzie np. wieprze, te najnieschludniejsze, nawet najobrzydliwszymi pokarmami żywiące się zwierzęta, gdzie obrzydliwe skorupiaki (ślimaki, ostrygi, żabki i t. p.) za największe przysmaki są spożywane.

Tymczasem zapewnić możemy, że żaden naturalny wstręt czyli odraza z natury wypływająca, nie ma tu miejsca, że niejadalność koniny, zrodził przesąd, który później wyrodził się w tak wielką odrazę do tego mięsa. Owszem podług ogólnego dziś twierdzenia: *mięso końskie jest smaczne, zdrowe, posilne i tak łatwe do strawienia, iż lekarze francuscy radzą je spożywać osobom słabowitym*, jak to niżej zobaczymy. I dla tego też w wielu krajach od najdawniejszych czasów nie tylko konina służy niemal za codzienny pokarm dla wszystkich bez wyjątku mieszkańców, to jest bogatych i ubogich, lecz nadto, wszystkie zwierzęta do klasy koni (cało-kopytowe) należące jako: *quagga, żebra, dschagały* i t. p. za najdelikatniejszy pokarm tamże uważają.

§ 14. *Dowody powyższego twierdzenia.*

Na poparcie powyższego, przytaczamy doniesienia z różnych krajów europejskich, o upowszechnieniu się używania mięsa *końskiego*, poczynając od Francji.

„Długi przeciąg czasu, mówią pisma francuskie, władze nasze podzielały ogólny przesąd przeciw spożywaniu koniny, owszem tak dalece były temu przeciwnie, jak gdyby najdzielniejszą zawierała truciznę. Tymczasem z jednej strony nędza, z drugiej chciwość sprzedających do tego stopnia potrafiły obejść baczność policji, iż w wielu okolicach Francji, a mianowicie w Paryżu, biedna klasa, szczególnie w latach 1739, 1761 i 1780, w których brak pokarmu do wysokiego doszedł stopnia, niemal wyłącznie żywiła się koniną, a nawet spożywała ją i najwyższa klasa, ma się rozumieć mimo wiedzy, w pasztetach, salsesonach i t. p. przysmakach. Działo się to jednak jak wyżej powiedzieliśmy, wbrew przepisom policyjnym.

(Dalszy ciąg nastąpi).

O uprawie buraków i cukrowarstwie.

(Dalszy ciąg).

Wówczas kiedy ta idea cukrowarstwa całą potęgą ogarnęła umysły postępowej społeczności, ja byłem młodszym w latach, a całkiem młodym gospodarzem, jak młody bez potrzebnej rozważliwej przyjmując rad światłych doświadczeńszych odemnie ludzi do niej przyłączyłem, całą duszą ją pokochałem, w piersi ją moją żywiłem, a trawiąc ona mnie bez odpoczynku, stała się wyłącznym celem moich dumań, żądań i życzeń. Już się wznosiła budowa na fabrykę, już się kuły w kuźniach i hamerniach aparaty, już buraki sprowadzone i posadzone codziennie moim okiem dozorowane zdawały się zapowiadać bogactwo gospodarskie w nowej formie do mnie się uśmiechające, już szła z Warszawy od Ewansa tarka, robiły się prasy, formy, a profesjonalista cukrowar sprowadzony czekał rychło swą sztukę pokazać.

Jakież smutne odczarowanie! jaki zawód bolesny! jakie upokorzenie dla pełnego ognia i zapału ziemianina gdy po czterech latach mozo-

nej, usilnej, a tyłą nadziejami zachęcanej i podsycanej pracy, trzeba było wyczerpnąć tę pewność, że cukrowarstwo u nas do kwitnącego stanu doprowadzić niepodobna, że ono nigdy się nie stanie dzwignią rolnictwa w naszej stronie, a rzecz całą coźmnie tyle zachodu, tyle bogatych nadziei i pięknych urojeń na drodze postępu krajowego kosztowało, rzucić całkiem przysze.

Buraki sadzone w kwietniu podług wszelkich metod przez uczone księgi nam podanych wypróbowane, zawsze leżały bez kiełkowania dla chłodu znajdującego się jeszcze w tej porze roku w ziemi, potem zwykle tutaj przypadające wiatry, które na zewnątrz ziemię osuszają do kiełkowania się nie przykładają; stan ziemi nieocieplony do tego stopnia ile buraki potrzebują, trwa zwykle do pół maja, ziarno zatem leżąc w ziemi beczynnym od pierwszych dni kwietnia do pół maja, tracić zaczyna własność kiełkowania, ledwo tysiączne tę zachowa i to słabo, to szczęśliwe które się utrzymało dopiero z końcem maja z ziemi rostek pokazuje, którego bacznie w gęste już porostej na roli trawie przy jej pierwszym peleniu wypatrywać trzeba. W pierwszych dniach czerwca już rostek staje się wyraźniejszym, bo dostaje listki, już go łatwiej od trawy wypatrzeć i rozróżnić można; następuje drugie pelenie pola. Po drugim peleniu odkrywa się na pewno niedostatek buraków na morgu, gdzie prawie cała ziemia jest czystą, bo się na nią ledwo silne tylko kaliwo utrzymało. Tu następuje operacja dosadzania miejsc pustych flancami na rozsadnikach w ogromnych masach przygotowanymi, posadzona rozsada trafia najczęściej w posuchę, bo tutaj posucha w pierwszych dniach czerwca najczęściej panuje, trzeba więc ruszać wszystko co żyje, aby rozsadę zasadzoną morgami najmniej przez dni 12 codziennie około zachodu słońca polewać. W czerwcu od posuchy najczęściej na rośliny okopowe meszka, która je objada i niszczy, owoż buraki tej kłęsce niemal co roku mniej więcej tutaj podlegały; dopiero w lipcu wszystko plantacji buraków zdaje się sprzyjać, słońce mocno grzeje, a buraki wypielegnowane tysiącem starań macierzyńskich gospodarza rosnać i bujać zaczynają, nać pokrywa całe pole, a nadzieja plonu w niepamięć puszcza kilka-miesięczny kłopot i trudy w ich niemowlęctwie podnoszone. Pierwsza połowiasierpnia jeszcze im sprzyja, ale trzeba się mieć na baczności, bo przymrozki w drugiej połowie tego miesiąca do nas witają; zaraz więc po 15 tego miesiąca w bacznym i przezornym gospodarstwie, wybór buraków z ziemi następuje. Przy wyborze pokazuje się, że burak ten szczęśliwy, którego się o swojej sile z ziemi wydobył i wszelkie przeciwności przetrwał jest tak pięknym jak tylko nim być może wielkość jego i soczystość nie do życzenia nie pozostawia, w lepsze lata, t. j. w te, w które deszcz częściej przechodził, a słońce lipcowe stale i dobroczynnie ziemię ogrzewało buraki mojej uprawy dochodziły wagą od 4—7 funtów niemal każdy, lecz na jednego takowego liczyło się kilkaset z rozsadników wychodowanych, które mają tę nieszczęśliwą własność, iż najczęściej nie w jeden pień jak się mieć chce, ale w mnóstwo odrosli się rozrastają; taki burak wyrwany z ziemi przedstawia widok jakby brody rozczochraniej, z której gdy się go oczyści bardzo niewiele w nim się na użytek zostaje. Tak oczyszczony plon corocznie jak dla przyjęcia do wyrobu według wymagań cukrowarskiej sztuki, w przecięciu nieprzeszedł mnie nigdy 14½ ceczki z morga 300 prętowego, choć mojej gospodarki wcale niekładę w poślednim rządzie na Litwie.

Żebym dał dokładniejszy obraz strat jakie w gospodarstwie mnie

plantacja buraków przyniosła cyframi najsumienniejszą i najszczegółowiejszą zbieraniami wciągu uprawy buraków w moim gospodarstwie, każdego kto mnie przeczyta lub posłuchać zechce objaśnię.

Nie obejmuję tu obliczenia wydatków, ani zbieranych korzyści, w drugiej części przedsiębiorstwa t. j. w przejściu z buraków na cukier ponoszonych, te zawsze się okazały jak wyżej rzekłem korzystnymi; kto ma zręczność skupywania buraków za pieniądze bez ich uprawy, ten niech cukrownię zakłada, lecz ten będzie wiecznie fabrykantem tylko, a na rolnictwo pośrednio i zdaleka wpłynie; nieodstępując na chwilę od mojej zasady własnym doświadczeniem stwierdzonej, iż cukrowarstwo dla nas o tyle jest pożytecznym, o ile ono korzyść w rolnictwie przynosi, i nierozdzielny z niem węzłem zostaje spojony; pierwszą tylko jej część do rolnictwa odnoszącą się t. j. produkcją buraków w stosunku do robocizny, nawozu i korzyści odnieść się mogących z obsiania inuemi ziarnem zajętego pod tę plantację gruntu, obliczoną w wiernym i szczerym rachunku tu przedstawiam.

W majątku moim Ł. na Litwie w gubernji Mińskiej między 54° a 55° stopniem długości, a 45° i 46° szerokości północnej położonym, w roku 1846 pierwszą rozpocząłem uprawę cukrowych buraków, zajęła ona na rok pierwszy jakby w rodzaju próby w jednym tylko folwarku dokonanej, przestrzeń 14 morgów Litewskich. W latach po sobie następujących, jakoto: w 1847, 1848 i 1849, uprawa o niewiele rozszerzoną została, zatem lata wszystkie z nie prawie nieznaczącymi odmiannami co do rachunku, będą do siebie podobnymi. Weźmiemy przeto pod rozbiór szczegółowy nakład w robociznie jednego tylko morga, wypadek jaki z niego otrzymamy będzie dla nas dostateczną wskazówką o reszcie i tak:

	Dni męskie uprzążne	Dni żeńskie
Na pierwszą orkę morga w jesieni gdyby ziemię spółchniać przynajmniej na cali 11 orząc sochę za sochą	4	—
— zabronowanie tego morga	1	—
— wywiezienie jesienią nawozu w ilości fur 120	10	—
— roztrząsanie i rozdrobienie tego nawozu	—	3
— zaoranie nawozu podobnie prowadząc sochę za sochą	4	—
— zagrabywanie nawozu przy jego w orowaniu	—	2
— zabronowanie powtórne morga	1	—
— trzecią orkę wiosenną tymże sposobem dokonaną	4	—
— zabronowanie	1	—
— czwarte i ostatnie po oranie	3	—
— pobronowanie	1	—
— radlenie morga w grządki	1	—
— posadzenie nasion burakowych	—	2
— pierwsze pelenie buraków z trawy	—	15
— drugie pelenie	—	10
— trzecie pelenie	—	5
— dosadzenie rozsady	—	2

	Dni męskie uprzążne	Dni żeńskie
— dowieszenie do morga wody dla polewania rozsady przez dni 12	24	—
— polewanie rozsady przez dni 12	—	24
— oborywanie wciągu lata buraków licząc najmniej co dni 10 raz jeden, od 20 czerwca po 20 lipca uczyni	3	3
— wydobywanie buraków z ziemi	—	8
— zwiezenie buraków do składu	2	—
— oczyszczenie buraków do fabryki	—	8
Zatem ogół nakładu na jeden morg wynosi	59	82

Licząc zatem według taksy miejscowej dzień roboczy męzki po złp. 2, uczyni złp. 118
Dzień roboczy żeński po złp. 1 82
Razem 200

Morg więc uprawny pod buraki nie licząc w to kosztu położonego na kupno nasion burakowych, ani kosztu robocizny poniesionego przy zaprowadzaniu i ntrzymywaniu obszernych rozsadników nieodbitie potrzebnych do wsparcia w polu uprawy buraków, wynosi koniecznego nakładu złp. 200.

Ze zaś w najlepszym zbiorze buraków, w ostatecznym rezultacie naliczyłem plonu 14 1/2 tylko beczki z morgu, co po przyjętej za normę fabrycznej cenie t. j. po 12 złp. za beczkę, ledwo uczyni złp. 174.

Pozostaje mnie zatem jako rolnikowi z morga złp. 26
ua czystą stratę; gdzież jest procent od mojej ziemi? gdzież korzyść z nawozu? gdzie wynagrodzenie pracy rolnika?

(Dalszy ciąg nastąpi).

O G R O D N I C T W O .

O drzewach owocowych.

(Dokończenie).

2. Powiększenie urodzajności drzew.

a) Przeciwno mrozom.

Drzewa nowo przesadzone na zimę obwijać mchem. Lub powrozami ze słomy okręcać, sam pień i głównejsze gałęzie na około drzewa słomą obłożyć, a największe mrozy wytrzyma.

b) Przeciwno mrozom na kwiat.

Wiosenne przymrozki często gubią kwiat młody, aby temu zapobiedz, drzewa owocowe w jesieni silno szpagatem obwiązywać, aby na wiosnę sok zbyt wczesnie nie wchodził, do młodych gałązek.

c) Zasilenie drzew których liście zaczynają więdnąć.

Skopać ziemię na około chorego drzewa, spalić torf, jego popiół zmieszać z ziemią skopaną i z fusami z ługu na pranie chust, tym na nowo obsypać około korzenia. To tak pomaga, że chociażby drzewo już usychało, zupełnie odżyje i do dawniej siły powróci, szczególniejsz jabłoniom, gruszmom i śliwinom pomaga.

3. Powiększenie urodzajności drzew.

Wziąć wiadro gnoju gołębiego, w braku tego samego czystego owczego, tyleż krowiego lub końskiego do nich przydać, dwa wiadra sa-

